

A vizuális projekt, mint eszköz a kompetenciafejlesztésre a pedagógusképzésben

© **WIEDERMANN Katalin**
Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác
widi.kati@gmail.com

A kulcskompetenciák

Napjainkban a pedagógus szerepe változóban van, a tanulási folyamat irányítójából annak segítőjévé válik. A számítógépek és az internet szükségtelessé teszik a hatalmas tananyaghalmozok memorizálását. A 21. században a cél már az, hogy a diákok megtanulják, az ismeretszerzés önálló útját, módját. A life long learning megvalósításához más kompetenciák preferálódnak a pedagógusképzésben. A vizuális nevelés kurzusok többsége alkalmas arra, hogy erre az újfajta pedagógus szerepkörre felkészíthessük hallgatóinkat. A projektek kidolgozásánál és megvalósításánál tanári irányító szerep szükség esetén beavatkozó, háttérből, finoman irányító szereppé válik: mederben tartja a tanulási folyamatot, amelyet a hallgatók egyéni vagy csoportmunkában önálló gondolkodással, járnak végig. A folyamatos formatív értékeléssel segítjük hallgatóinkat, a projekt lezárásánál a szummatív értékelés sem marad el. Így a hallgatók a különböző értékelés személyiségformáló lehetőségeit is elsajátítják: közösen, gyakorlatorientáltan alakítjuk ki a reális önértékelést és az önálló véleményalkotást is.

A vizuális nevelés során rendkívül széleskörűek a lehetőségeink. Olyan feladatokat célszerű adni, melyekben a kreativitás is fejleszthető. Egy feladat akkor kreatív, ha több jó megoldása létezik. Világunkban való boldoguláshoz elsődleges kreatív képesség a rugalmas gondolkodás, és a gyors információcsere. A gyors reagálás, az egyedi megoldás már majdnem minden munkaterületen elvárás, különösen igaz ez a pedagógusokra. Az adott tananyag önmagában ritkán kelti fel a gyerekek figyelmét, a tanítónak ötletesnek kell lennie, hogy az adott anyagot érdekessé tegye a gyerekek számára. Tapasztalataim szerint a 6-12 éves gyerekek kifejezetten igénylik a tanulás folyamatát színesebbé tevő jó és izgalmas feladatokat. Kevesebb a fegyelmzési probléma azokon az órákon a gyerekek sikeresen motiváltak, így érdeklődésük és figyelmük folyamatosan fenntartható. Minden pedagógusnak rendkívül jó kommunikációs képességgel kellene rendelkeznie, mert ha a jó ötletek mellé még érthető, gyorsan reagáló, jó kifejezőképességgel rendelkező tanár is társul, az alkotási folyamat gördülékeny lesz a kölcsönös és folyamatos visszacsatolások által. A pedagógusképzésben résztvevő hallgatóknak tanulmányaik befejezésekor mindazokkal a kulcskompetenciákkal rendelkezniük kell, melyekkel leendő tanítványaik komplex személyiségfejlesztésére maximálisan alkalmassá válnak. A NAT törvényileg előírt felülvizsgálata miatt a 2012/13 tanévben végző hallgatókat a 2012-es NAT-ban leírtakra is fel kell készíteni. A NAT 2012 az alábbi műveltségterületeket tartalmazza:

- Magyar nyelv és irodalom
- Idegen nyelvek
- Matematika
- Ember és társadalom
- Ember és természet
- Földünk és környezetünk
- Művészetek
- Informatika
- Életvitel és gyakorlat
- Testnevelés és sport

Minden műveltségterület feladata, hogy a képességeket a maga szakirányú eszközeivel alakítsa. A NAT-ban megfogalmazott kulcskompetenciák:

- Anyanyelvi kommunikáció
- Idegen nyelvi kommunikáció
- Matematikai kompetencia
- Természettudományos és technikai kompetencia
- Digitális kompetencia
- Szociális és állampolgári kompetencia
- Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia
- Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképeség
- A hatékony önálló tanulás

A Vizuális nevelés a Művészetek műveltségterület rész műveltségterülete. A vizuális nevelés transzferhatással bír valamennyi műveltségterületre, ezért különösen nagy szerepet kell, hogy kapjon a vizuális képességek fejlesztése. Ismereteinknek 83%-át vizuális úton szerezzük, ezért a vizuális nyelv ismeretével válunk tudatos és kreatív befogadóvá és alkotóvá.

A komplex vizuális nevelés, avagy a „belső integráció”

A „háromdimenziós” modell. A komplex vizuális nevelés, avagy belső integráció révén a fejlesztési célok megvalósítása nem lineáris, hanem „háromdimenziós” modellként ábrázolható. Az adott feladat megoldásakor egyidejűleg több nevelési-oktatási cél valósul meg: többféle képesség fejlesztése, ismeretanyag átadása lehetséges, amikor a projekt a Vizuális kultúra rész műveltségterület három nagy témaköréből legalább kettőt tartalmaz. A vizuális képességek fejlesztésére rendelkezésre álló szűkös időkeret így intenzívebbé tehető.

A komplex vizuális nevelés lényeges vonásai a *probléma centrikusság*. A készségek kialakítására, az ismeretek elsajátítására bizonyos problémák kapcsán kerül sor. Nem terület specifikus a *kreativitás* fejlesztése, mivel transzferhatását nemcsak a művészet privilégiumának tekintik. A projektnél megvalósul a *teljességre törekvés* – a szellemi és fizikai munka összhangja, a *dinamikus kölcsönhatás* az ismeretszerzés különböző területei között, amely megsokszorozza a tanulás hatékonyságát, növeli a tanulók motiváltságát. Fontos a jó, kreatív feladat kiválasztása. Kreatív akkor egy feladat, ha több megoldása van és a jó megoldáshoz többféle úton is el lehet jutni. A tanulóknak végig kell gondolni és kiválasztani melyik utat válasszák.

A projekt

A projekt egy témát sokrétűen, szerteágazóan közelít meg. Jellemzői: 1. *Egyszeri*: a projektnek van kezdete és vége. Ez a tulajdonság nem jelenti azt, hogy a projekt átfutási ideje rövid. Vannak hosszú projektek, de ezeknek is van kezdete és vége, azaz megfelelnek az időszakosság kritériumának. 2. *Egyedi*: a projekt végén létrejövő eredmény valamilyen módon eltér a jelenlegitől. A projekt egyediségéből következően nagyobb bizonytalansággal és kockázatokkal jár, mint a rendszeres, állandóan ismétlődő tevékenységek. 3. *Fokozatos kidolgozás* jellemzi: a projekt egyedisége, a nagyobb bizonytalanság és kockázatok miatt a projekt indulásakor nem ismerhető és belátható teljes mélységében, ezért a projekt tervezése és végrehajtása lépésekben, fázisokban történik. A projekt végrehajtója vagy a projektcsapat a projekt előre haladtával egyre mélyebb ismeretekre tesz szert a következő lépés céljairól, a megvalósítandó tárgyról és a végrehajtás módjáról. Ennek alapján a kezdeti vázlatos terveket részletesebben ki lehet dolgozni, és ezek alapján végrehajtani a projekt következő fázisát. A projekt menetét projektnaplóban rögzítik, így visszakereshetők és dokumentálhatók a kutatás egyes lépései, a felhasznált anyagok és minden, ami az adott projekt megvalósulásához kapcsolódik. Az egyéni projektek végrehajtását- tanító szakon másod évben- szintén projektnaplóban rögzítik, idéntől már ppt formátumban. Ez számukra nem okoz problémát, egyre több beadandót kell ebben a formában bemutatniuk.

Típusai. Sokféle csoportosítása létezik, amelyekből a következőket emelem ki: multidiszciplináris, interdiszciplináris, tantárgyi- és vizsgaprojektek. A projektfeladat lehet egyéni, csoportos, illetve páros is. A vizuális projekt általános lépései:

- Tények feltárása, a téma, a probléma felvetése, körvonalazása, megfogalmazása
- A probléma megoldásának lehetőségei: ötletgyűjtés a megoldás módjára
- A megoldási módok kiválasztása
- Anyaggyűjtés
- Tervezés
- Kivitelezés
- Kipróbálás
- Korrekció

A csoportmunka személyiségfejlesztő hatása már régóta ismert. Tapasztalatom azt mutatja, hogy még fiatal felnőtt korban is érdemes alkalmazni, mert olyan személyközi viselkedésekre derül fény, amelyeket jó irányban tud megváltoztatni egy-egy közösen elvégzett feladat. A kreativitáson belül a divergens gondolkodást mozgósítja, továbbá a hallgatók tudnak korábbi tapasztalataikra támaszkodni, ezáltal sikerélmény éri őket. Javul a hallgatók problémamegoldó képessége és a társas tanulás képessége is. Nő az önbizalmuk, pozitív önértékelésük lesz, ezáltal magabiztosabbá válnak. Kialakul a társak értékelésének képessége.

Az empátia és toleranciaképesség nagymértékben nő, a segítőkészségre is támaszkodhatnak munka közben. A projekt megkívánja a folyamatos együttműködést, muszáj a siker érdekében egymással kommunikálni. A produktív együttműködés hatékonyabb, gyorsabb feladatmegoldásokat eredményez. A projekttel szemben motiváltabbak lesznek, úgy érzik, ők is tényleges részesei a történéseknek és rajtuk is áll a projekt sikere. Ez valóban is így van, ezek a feladatok

általában nagy sikerrel zárulnak és erős közösségformáló erejük van. Ez azért is fontos, mert a főiskolások, sokszor csak egy-egy órán vannak együtt, és az iskolán belüli kapcsolataik elég lazák. Itt alkalmuk nyílik egymást jobban megismerni, megszeretni, így a későbbiekben is bátran kérik egymás segítségét.

A csoportok kétféleképpen szerveződtek; kiválasztottam azokat a hallgatókat, akiknek jól ismertem rajzi tudását, majd körük már spontán szerveződtek a többiek. Kis létszámú tanulóközösségnél, a csoport maga volt az „osztály”. Érdekes volt, hogy a nappali tagozaton tanulók inkább baráti kapcsolataikat figyelembe véve, míg a levelezősök a rajzi tudást tartották szem előtt csoportválasztásnál.

A csoportvezető és csoportnév választásnak a közösen hozott szabályoknak, közösségformáló ereje van. A főiskolásokkal egy fiktív design-art stúdiót alkottunk, melynek neve és logója is született.

Az értékelés. Az értékelés alapja az értékelés céljától és típusától függ, de elsősorban a személyiségformálást, személyiségfejlesztést kell szolgálnia. Fontos, hogy a tanulók legyenek tisztában az értékelés szempontjaival, ezeket az alkotás előtt tisztázni kell. Az értékelés formája az alkotás során formatív, a folyamat végén és az osztályozásnál szummatív. A formatív értékelés pozitív hatásával, a jó megerősítésével könnyebben fogadják el a kritikát, szívesebben látnak újra munkához, s a szükséges korrekciókhoz. Az értékelésnek célja lehet: személyiségfejlődés elősegítése, önértékelésre nevelés, a tudás minősítése, informálás, informálódás az elért eredményről, a lemaradás feltárása és orvoslása, a tehetség felismerése és fejlesztése, pálya- és iskolaválasztás elősegítése, a pedagógiai tevékenység fejlesztése.

Vizuális projektek a váci apor vilmos katolikus főiskolán

Főiskolánkon két éve valósult meg egy nagyszabású projekt, az étterembe három részből álló pannót terveztünk. A cél: az iskola étkezőjének dekorálása volt. A feladat tartalma: környezetalakítás képzőművészeti alkotással. Fejlesztési területek: eszköz és anyaghasználat, esztétikai érzék, tér-és arányérzék, színérzék, formaérzék. A projektben azok a hallgatók vettek részt, akik megfelelő látásmóddal és technikai felkészültséggel rendelkeznek. Ez azért volt fontos szempont, mert négy nap alatt kellett kivitelezni - megrajzolni és megfesteni - az egyenként három méternél is magasabb vásznakot. A csoportok létszáma hat fő körül mozgott, az állandó tagok - ha szükséges volt- szívesen segítettek a másik kompozícióknál is. Csoportvezetőknek a legjobban felkészülteket jelöltük ki. Akinek éppen nem jutott alkotói-kivitelezői feladat, az háttérmunkát végzett: a témával kapcsolatban kutatott az interneten és a Bibliában. A megvalósítást féléves tervezgetés előzte meg, amelyben tantárgyi keretek között csak a csoportvezetők vettek részt. A témaválasztásnál meghatározó volt Jézus személyének megjelenítése, s mellette Árpád-házi Szent Erzsébet és Szent Ferenc, mert olyan szenteket kerestünk, akik – a helynek megfelelően - kapcsolatba hozhatók az étkezéssel. Így alakult ki nyárra a végleges kompozíció terve, amely a kivitelezéskor kétszeres életnagyságúra nagyítódott. A vázolásnál és a színek keverésénél volt hangsúlyosabb a tanári szerepem, de szinte végig egy csapatként dolgoztunk.

A 2012. év nyári alkotó tábor keretein belül, szintén három nap alatt sikerült újjá varázsolnunk a Szent József Kollégium épület kapujának belső oldalát. A cél és a feladat itt is azonos a korábbi projekthez, környezetalakítás. Fejlesztési területek:

eszközhasználat, tér-és arányérzék, színérzék, dekoratív tervezés, kompozíciós képesség, kreativitás.

Éveken át készültem a hatalmas sötét barna színével és méreteivel nyomasztó vaskapu „átalakítására”, mire a vizuális nevelés műveltségterületes hallgatókkal tárgy és környezetkultúra kurzuson megterveztük a kapu új arculatát. Az egyéni tervezésnél a következő szempontokat kellett figyelembe venni: - egyházi épület; - fiatalok járnak/ laknak benne; színe világos legyen. A tényleges rajzi tervezést kutatómunka előzte meg, mely során Szent József életét és attribútumait kutattuk fel. Sok értékes terv született, ezért nehéz volt választani. A kivitelezésben már mások is részt vettek, olyan hallgatók, akiknek volt festék- sprayvel való munkában már tapasztalata. Nagy sikere van a kapu „új ruhájának” azóta is beragyogja az aulát a kész alkotás.

A Szent József Kollégiumhoz kötődik a harmadik vizuális projekt is, amellyel a rideg fehér lépcsőházat kicsit vidámabbá, otthonosabbá varázsoltuk a kollégiumban lakóknak. A cél és a feladat itt is környezetalakítás, dekoratív falfestmény készítése piktogramokkal. Fejlesztési területek: esztétikai érzék, kreativitás, kritikai érzék, véleménynyilvánítás, tolerancia

Szintén vizuális nevelés műveltségterületes tanítós hallgatókkal dolgoztam, csak most levelező tagozatosokkal. Érdekes volt látni, mennyire másképp szerveződtek mint a nappali tagozatos hallgatók. Tervezési szempontjaik a következők voltak: fiatalos legyen; kötődjön a kollégiumi élethez, iskolához; vidám, de ne harsány színeket alkalmazzanak. A csoportos ötletbörzén, megszületett a kivitelezés egységes arculata is. Piktogramokkal varázsoljuk vidámabbá a falat. A piktogramok befoglaló mérete, a 20cmx20cm-es alap adott volt, ebből kiindulva már mindenki egyénileg tervezte a választott kollégiumi tevékenységeket, tantárgyakat szimbolizáló formákat.

A színek keverésénél és a festés folyamatában is önállóan dolgoztak, a kompozíciót előre megbeszéltük, de munka közben ezen is változtattunk, alkalmazkodva a megvilágításhoz, elhelyezkedéshez.

Összegzés

A kompetenciák és a kreativitás fejlesztése elsődleges feladata az iskolának a tananyag elsajátítása mellett. A projektekkel való oktatás több lehetőséget biztosít az egyes tantárgyak közti transzfer hatásra, szélesebb és nagyobb körben ad lehetőséget az egyes kompetenciák, kreativitás fejlesztésére. A nevelési-oktatási folyamatokban ekkor a szerepek átrendeződnek, a tanárból segítő válik. Ez a pedagógustól egy árnyaltabb, az egyes tanuló igényeihez, lehetőségeihez jobban igazodó módszertani kultúrát és viselkedésrepertoárt tételez fel.

A projektek segítik az önálló tanulásra- életvezetésre képessé válást, ami pozitív motivációval kísérve a „life long learning” alapja. Továbbá alkalmas a kooperatív tanulásra, különösen az egymásrataltság és az egyéni felelősség elveinek érvényesítésére.

A projekt megvalósítása során a konstruktív pedagógia alapelvei is érvényesíthetők: a multiplicitás, a közvetlen felfedezés, a közvetlen tapasztalat –és önkifejezés. Legfontosabbnak a csoportos projekttel való oktatásban a társas kompetenciák fejlődését és a kreativitás fejlesztettségét látom. Hallgatóink már bátran indulnak el ezen a folyosón visszafelé is, munkáik egyedi gondolatokról, jó analízáló és szintetizáló képességről, valamit ismeretszerzésről tanúskodnak.